

In de Sierra de Atapuerca, nabij de stad Burgos, zijn overblijfselen gevonden van de oudste inwoners van het Iberisch schiereiland. Daar leefde 800.000 jaar geleden homo antecessor, een van de laatste gemeenschappelijke voorouders van de cro-magnonmens en neanderthaler. Homo antecessor was ongeveer even groot en zwaar als homo sapiens, maar zijn hersenvolume was met 1.000 cm^3 beduidend kleiner dan dat van ons (1.350 cm^3). Uit kerven op de fossielen is vrijwel zeker af te leiden dat homo antecessor kannibalisme bedreef. Ook is melding gemaakt van de vondst van een kaak die op 1,2 miljoen jaar oud wordt geschat.

Ongeveer 50.000 jaar geleden begon homo sapiens aan zijn tocht vanuit het oosten richting Europa en bereikte het Iberisch schiereiland via de Cantabrische en Catalaanse kust, respectievelijk aan het westelijk en oostelijk uiteinde van de Pyreneeën. Deze binnendringers, de cro-magnonmensen, leefden net als elders in Europa ongeveer 25.000 jaar samen met de neanderthalers. Neanderthalers waren kleiner dan homo sapiens, maar veel sterker en ook hun hersenvolume was groter. Of ze een taal hadden, blijft in het duister en ook over de vraag of zij zich hebben

gemengd met hun burens bestaat nog altijd discussie. De neanderthalers, waarvan de jongste resten gevonden zijn in de buurt van Gibraltar, stierven ongeveer 24.000 jaar geleden uit. Meest waarschijnlijke oorzaak ervan is dat homo sapiens toch wat slimmer was als het om voedselvergaring ging en de neanderthalers van honger het loodje legden.

De de cro-magnonmensen bewoonden tussen 35.000-10.000 BC het schiereiland en dat was de tijd waarin zij, net als hun verwanten bij Lascaux in Frankrijk, bij

Altamira in Noord-Spanje hun schitterende schilderijen aanbrachten op de wanden van grotten waarin zij leefden. De schilder Pablo Picasso schijnt bij het zien van de grotschilderingen van Altamira te hebben uitgeroepen: 'Después de Altamira, todo parece decadente' (Na Altamira lijkt alles decadent).

Rond 10.000 BC vond er een belangrijke omwenteling plaats in de menselijke geschiedenis. In het Midden-Oosten vestigden jager-verzamelaars zich op vaste plaatsen in landbouwgemeenschappen en ontwikkelden de techniek van het pottenbakken. Stedelijke kernen ontstonden niet lang daarna evenals handelsstromen. Deze zogeheten neolithische revolutie verspreidde zich in westelijke richting en heeft tal van indrukwekkende sporen achtergelaten. De oudste neolithische resten gevonden op het Iberisch schiereiland dateren uit ongeveer 5.500 BC.